

SIMÉN DOMOKOS

ÁRVA-ÖZVEGY KASSA

„A Helvétziai Vallástételt követő egyházi személyek között a Küküllővári tiszteletes vidékben” Biztosítási-Segély Egylet 1802-ben alapított egyesületének ismertetése.

Bevezető: A kereső ember halála a hozzátartozóknak veszteség, kár. Az özvegyekről és árvákról való gondoskodás ebben az esetben BIZTOSÍTÁS. A biztosítás ősgyökere Palesztinában lelhető fel az írott dokumentumok alapján, a számárhajcsárok közt, Krisztus előtt a 300. év körül. A rómaiknál is a biztosítás egy formájával találkozunk. Firenzében és Genuában a 14. században jött létre rendszeres biztosítás. Magyarországon a biztosítás eszméje Lengyelországból jött be 1770 táján, de 1792-ben az eszme anyagiak miatt megbukott. Az első magyar rendszeres biztosító Részvénytársaság a Dunai hajózással kapcsolatban jött létre.

A biztosítás, mint üzlet, Magyarországon 1831-ben alakult meg. Szűkebb hazánkban a Marosszéki Kölcsonös Tűzbiztosítási Egyesület 1839-ben alakult meg, a Kölcsonös Küküllői Biztosító Egyesület, dicsőszentmártoni központtal 1842-ben jött létre. Tagjai lehettek felekezeti különbség nélkül az egyházközségek és magánszemélyek is. 1844-ben alakult meg a Brassói Kölcsonös Nyugdíj Intézet. Az 1911. évi kimutatás szerint „az elmúlt 60 évben a Biztosító Intézetek” közül, melyeket megalapítottak, a 144 közül, 74 ment tönkre Magyarországon.

Tárgyalás-ismertetés: A Küküllővári Egyházkerületben-megyében Árva Özvegy Kassa néven jött létre egy önszegélyező, biztosító Társaság vagy Egyesület 1802-ben. Egyike Magyarország legrégebbi segélyező és biztosító egyesületeinek. Autonóm, szociális és önkéntes önszerveződés volt, célja az özvegy és árva belső emberi rászorulókat megsegítése. Tagjai elsősorban a „küküllővári tiszteletes vidékben” lévő egyházi alkalmazottak közül verbuválódott, de tagja lehetett a más vidék belső embere is. Az Árva Özvegy Kassa alapszabályát, a tagok nevével, azok kategóriába való besorolásával, a befizetett összeg feltüntetésével, az Alapszabály-módosításokkal egy 44 lapot tartalmazó, 1804-ben kiadott, a kolozsvári református Kollégium betűivel nyomtatott 8-ad rétnagyságú kiadásban találtuk, mely a Belle József csávási református iskola-mester tulajdona volt. E kiadvány alapján ismertetem az Árva Özvegy Kassát.

Az 1–7 lapokon az érdekes bevezető van.

A 9–20. lapig az Alapszabály 26 pontban van összefoglalva.

A 21. lapon „Tsiki János Generális Notárius által megerősítve”.

A 22. lapon a Fő Consistorium (Erdélyi Református) által 1804. június 17-én elfogadva, hitelesítve.

A 23–27. lapokon a tagok 3 rendben és egyházi funkciók szerint vannak felsorolva, megnevezve, a 3 Rend alapján.

A 31. lapon a nagykendi határozatok alapján Belle József oskola mester, a könyvecske tulajdonosának belépése és befizetése van jegyzőkönyvvel.

A 32–33. lapokon az évenkénti befizetésének igazolása van 1808-tól 1822-ig.

A 34–44. lapok üresek.

Az Árva Özvegy Kassa felbomlásának okát és idejét pontosan nem ismerjük, de Belle József tagsága 1822-ben szűnt meg. Oka nem az anyagi, hiszen egy jól fizetett egyházközség jól dolgozó, énekkart szervezett és vezetett tanítója, ki a családi helyzeténél fogva is vagyonos ember volt.

A könyvecske bevezetőjében az Árva Özvegy Kassa felállításának Bibliából vett alapját az 5Mózes 14,28–29-ben találjuk egyfelől így: „A harmadik esztendő végén vidd ki annak az esztendő termésének minden tizedét, és rakd le a te kapuidba. És eljön a lévita (akinek nincsen része és öröksége teveled) és a jövevény, árva és özvegy, akik a te kapuidon belül vannak, és esznek és megelégszenek, hogy megáldjon téged az Úr, a te Istened a te kezdednek minden munkájában, melyet végzessz”. Az Újszövetségből az 1Timóteus 5, 6 versét idézi: „Ha valamely hívő férfiúnak vagy nőnek vannak özvegyei, segítse azokat, és ne terheltessék meg a gyülekezetet, hogy azokat segíthesse, a kik valóban özvegyek”, idézi.

Világi, gyakorlati szempontból DANTZKY FABRICIUS JÁNOS felesége sírkövét idézi: „Férjem élvén, betsültettem. Holta után meg-vettettem. De már meg-dítsóítottam:”, mely minden özvegy papné sírkövére ráillően felírható. A további indok így hangzik: „A papi jövedelem oly kevés, hogy abból maradékainak semmi örökséget nem lehet hagyni”, „sokan életekbéli mindennapi szükségüket is alig pótolhatják ki (2. lap) Eleinktől vagyonunk nincs”, mely szerint mikor egy pap elhal, „el-maradott árváinak többnyire nintsen, se hova magokat meg-vonnyák, sem miből éljenek... a sükertelen szánakozás tagjai (2. lap). Istenben bíznak, mert lám a 2Királyok 4,1–7 példájában Elizeus által egy próféta özvegyének olaját megszapórtja és két gyermekét megmenti.” „Így indítja újabban Isten a haza nagyjait az ekklesia özvegyeinek támasznak és jótétevőknek egyeseket, pl. az örökkévalóságra érdemes, nagyfényű Méltóságos Teleki Gróffi Ház, kivált a Gernyeszegről járnai szokott tíz özvegyekhez való kegyességgel (3. lap) Mivel ezt nem minden özvegy nyerheti el, nem támaszkodhatunk másra, mint magunkra és iparkodnunk kell, hogy a hátramaradottaink a sírban nyugvó porunkat háborgatni ne legyen okuk”. Timóteus I. levele 5,8-at idézi.

A 4–5. lapon társadalmi helyzetképet ad a belső emberekről: „Kevés ekklesiák vannak, hol minden jó szándék mellett évi jövedelmének csak részetskéjét is lehetnének, többen kik a mindennapi életük nehezen tsikarhatják ki, nints miből gyűjtsünk. De ha volna is örökséget hagyó, a jómódhoz szokott árvák azt egyszeriben elprédálnák” (5. lap) A 6. lapon olvassuk: „Mind ezekre nézve, mi ezen Nagy Erdélyi Fejedelemségben az Helvétziai Vallástételt követő Küküllővári Réfformátus] Tractus, vagy Papi Szent Társaság Előjárói, és több Tagjai, érzékeny szívünkre vevén az utánunk maradóknak következhető gyámoltalan voltokat, hogy Maradékainkon csak valamennyire is segíthessünk, a mi esztendei jövedelmetskénknek egy-egy kevés részetskéjét le-tevén, egy

Kassát állítunk fel, a melybe gyűlendő Summának esztendei törvényes Interestéből a hēfizetés szerént részesülnek a Bē-fizetőknek Özvegyeik és Árváik. Kicsi a summa, de ha a következők is ily buzgók lesznek, a tőke megnövekedik, a tőke-pénznek fogyni nem szabad.” (6. lap)

A 7. lapon a Kassát a Püspökségnek, a Generális Szent Synódusnak ajánlják, azzal, hogy a vizsgálatokkor a felelősöket elszámoltassa, ugyanakkor kéri, hogy a Synódustól járandó segélytől, melynek egy részét a Tractátusban is gyűjtik, a tagok ne vonassanak meg (7. lap) Továbbá ugyanitt a Fő Consistorium elé terjesztik, hogy alapszabályát és célját a maga Jegyzőkönyvébe beírja, pártját fogni és megerősíteni, jóváhagyni szíveskedjen.

A 9–20. lapokon az Alapszabály van 26 pontban összefoglalva. Ezek az „önvédelem” paragrafusai, római számmal jelölve.

Az első 3 pont a belépést szabályozza. E szerint 3 kategóriát állítanak fel a befizetés és a részesedés szempontjából: 120, 80, 40 „pénzek befizetése alapján,” A Tiszteletes Papok, betsületes Léviták és Oskola-Mesterek számára. Bárki bármelyik kategóriába besorolható a befizetés szerint, nem csak a helyi, hanem a más traktátusban lévő belső emberek is. A tagsági díj befizetésének végső ideje 1803 Szent György napja a hivatalba lévőknek, az újonnan kinevezetteknek a hivatalba lépéstől számítódik a díj. A késedelmes belépők visszamenőlegesen a tőkét és a kamatot kell megfizessék a Traktusba való belépésük évétől.

A IV. pont az elöregedett, utolsó vénségre jutottak és nyilvánosságos halálos betegek, ha addig elmulasztották a belépési befizetést, a tagok közé utólag fel nem vehetők (10. lap)

Az V. szakasz megengedi a több kategória fizetését is egy tagnak, a segély ennek értelmében több lesz.

A VI. szakasz a kategóriánként befizetett összeg után járó kamat-jövedelmet, ill. részesedést szabályozza: 120 „pénzt” évenként fizetők árvái, özvegyei 3 részt, a 80-at fizetők árvái-özvegyei 2 részt, a 40-et fizetők 1 részt kapnak.

A VII. pont az özvegyek erkölcséhez köti a részesedést a következők szerint: a másodsor is férjhez nem menő özvegy, ha jó erkölcsű, holta napjáig kapja a Kassa jövedelmét (11). A részesedésből kizárják azokat az özvegyeket, kik férjhez mennek; azokat, akik ugyan nem mennek férjhez, de feslett életükkel és cégéres vétkeikkel „hol férjének hideg hamvait rutittaná és a Társaságot alacsonyittaná”. Ez a kizáró döntés is a Tractus jó lelkiismerettel való megvizsgálása utáni döntéstől függ. (11)

A VIII. szakasz a férjhez ment özvegy árváinak a részesedését határozza meg. A gyermekei az elmaradt belső embernek ebben az esetben is „egy özvegy részét veszik” 17 éves korukig, de a pénzt nem az özvegy kapja, ha ő rossz erkölcsű, „hanem az összeg a Tractus által az árvákra viselendő gond legyen”, viszont, ha a férjhez ment anya jó erkölcsű, az árvákra jó móddal gondot viselő, az árvák részét az ilyenek a kezébe kell adni (12. lap)

A IX. rész azokra vonatkozik, akiknek csak árvái maradtak. 17 éves korig jár nekik a segély, ha előtte férjhez nem mennek. (12. lap)

A X. fejezet: Ha valamelyik tag nem a maga hibája miatt és nem rossz élete miatt „elerőtlenedve, elszegényedve, vénség, nyavalya vagy szerencsétlenség által” nyomorúságra jutna, de felesége és gyermekei vannak, azok a befizetés alól mentesülnek halálukig, árvái és özvegye a halála után a befizetés kategóriája szerint részesedik a segélyben. (13)

A XI. szakasz azokra vonatkozik, akiknek sem felesége, sem gyermekei nincsenek és elszegényedik, az ilyen holtáig, mint egy özvegy úgy részesül segélyben, „a Tiszteletes Vidéknek jó lelki ismeretből származott akaratja szerint”.

A XII. pont kimondja, hogy ha valakinek adóssága van, az özvegy járandóságából az nem vonható le. (14)

XIII. szakasz a 20 évig rendszeren fizetett tagokat a további fizetéstől felmenti, az özvegy és a gyermekeik jogát fenntartja.

XIV. szakasz: a hátrálékosok és a késedelmeskedők elvesztik tagsági jogukat, a befizetett összeget nem kaphatják vissza. Ha megjobbulnak, még csak egyszer fogadhatók vissza, de ezt is a közgyűlés határozza meg. (15. lap)

XV. szakasz minden jogától megfosztja azokat, akik a fizetést abbahagyják, a befizetéseiket nem kaphatják vissza.

A XVI. szakasz a tőkepénz sérthetetlenségét, megcsonkíthatatlanságát mondja ki. Kamatra kiadható és csak a kamat osztható ki évenként.

A XVII. szakasz intézkedik, hogy a kamat az első kifizetésig a tőkéhez csatoltassék. (16)

A XVIII. szakasz a kamat megosztásáról intézkedik.

A XIX. szakasz a Kassa vezetőségéről határoz: A Vidékbeli befizetőkből álljon a vezetőség, legyen egy „Bé-szedő”, egy „Ügyelő” és egy „Jegyző”, kik nem lehetnek tisztségviselők a Tractusban. Legyenek „egyenes indulatú, nyílt szívű, szorgalmatos és egyéb közönséges kötelezettségektől el-nem vonatott személyek” (17. lap). Ha valamelyikük közülük egyházi tisztségre emeltetnék, helyette azonnal más választassék.(17. lap)

A XX. szakasz a vezetőség köteleességét határozza meg.

1/ A „Béfizetőnél áll a Kassa Ládája” a szerződésekkel és egy jegyzőkönyvvel

2/ „Az Ügyelőnél” áll a láda kulcsa. (17)

3/ „A Jegyző a Contractusokat kell írja be a nála lévő Jegyzőkönyvbe”, a bevételt és kiadást nyugtával és pecséttel bocsátja ki.

A XXI. szakasz a három előjáró felelőségévé teszi a tőkepénz kamatra való kiadását, felelőségük terhe mellett. (18 lap)

A XXII. szakasz (19. lap) a hármas vezetőség évi elszámolásáról rendelkezik a következőképpen: minden évben a Generális Szent Synódust megelőző Pünkösöd utáni Partiaálison az Esperes előlülése alatt a Tiszteletes Vidéki gyűlésnek el kell számolni, a gyűlés első tárgysorozati pontjaként, a befizetést meg kell tegyék, a kamatok beszedéséről el kell számolniuk és az özvegyek és árvák járandóságának kifizetéséről jelentést kell tenniük.

A 19. lapon a XXIII. Paragrafus intézkedik, hogy a tőkepénzt kamatra való kiadását a polgári hiteles Assesorok vagy „Tisztviselő Régiusok” alatt készült kölevéllel lehet csak kiadni.

A XXIV. szakasz arról intézkedik, hogy ha elhalálozás, más Tractusba való távozás, lemondás esetén új választásra kerülne a sor, az csak a Tractus számadásának rendes idején történhet meg, addig az esperes ideiglenes tagot jelölhet ki.

A XXV. szakasz a Kassa vezetőinek az évi kamat 10%-os jövedelmét határozza meg fizetésképpen.

Az utolsó szakasz a törvényesség szempontjából arról intézkedik, hogy az Árva-Özvegy Kassa eredeti jegyzőkönyve „A Vidéki Arhivumban, a Kassa Ládájában, a Főtisztelendő püspök Archivumában Őriztessék meg.” Ezenkívül minden befizető tag az alapszabály másolatát készíttesse el a három vezető hitelesített aláírásával, melyen a Tractus hiteles pecsétje rajta legyen. (20. lap)

A 21. lapon a Generális Synódus ajánlása és jóváhagyásából idézek: „Az özvegyek között, leg-keservesebb nyomorúságra jutandó, Papi Özvegyek szükségseinek valamennyire leendő ki-pótlására, és nyomoruságos életek enyhítésére valóságos jó és kegyes indulatból fel-állítandó, Küküllői Venerabilis Tractus Cassájának 26 pontból álló Határozatai, mind Nemes Hazánk, mind pedig az Erdélyi nemes Ekklesiák Törvényeivel meg-egyezőknek lenni meg-esmértetvén, a magok maradékaikra vigyázó Belső személynek a meg-tartásra ajánlja, és fel-állítását meg-esméri hasznosnak lenni a Generális Synódus, s meg-erősíti. Radnót, 23 Junii, 1803. Tsiki János Generális Notárius által” (21. lap).

A 22. lapon az Erdélyi Református Fő Consistorium jóváhagyása, így indokolva: „Az Árva Özvegyek gyámoltalan állapottyok könnyebbítésére intéz-tetett, s ide bé-adott Institutumát a Tractusnak, mindenekben helyesnek, jönak s ditséreteset érdemlő hasznos dolognak találván Fő-Consistoriumunk-is, azt, helyben hagyva, meg-erősíti, és egy Exemplárban a maga Leveles Tárjában meg-is tartattya. Költ az Erdélyi Refor[mata] Fő Consistoriumnak 1804-ben, Juniusnak 17-dik napján tartott gyűléséből, Kolosváratt. Ki adta Cseh János Sec-retárius” (22. lap).

A 23. lap a tagokat kezdi felsorolni.

„Mi, kik ide neveinket le-írtuk, ezen Árva-Özvegy Kassa huszon-hat Pontyainak bé-vételekre, és meg-tartásokra magunkat kötelezzük:

I. Rend: A Ts.Molnár György Esperest és Héderfái pap.

Balogh Jó'sef , Notárius, és Nagy Teremi Pap.

Galatzi Miklós Adsector, és Sövényfalvi Pap.

Nagy György, Adsector, és Nagy Kendli Pap.

Darotzi György, Adsector, és Kutyalvi Pap (23. lap)

(24. lap) Szász István, Director és Szász Tsávási Pap.

Demeter Jó'sef, Adsector és Küküllővári Pap.

Pétsi Simeon, Adsector, és Radnóti Pap.

Dobói Dániel, Adsector és Süllyei Pap.

Bihari György, Adsector, Mező Bodoni Pap.

Szendrei V. Dávid, Adsector, és Gál-falvi Pap.

Fogarasi Sámuel, Adsector és Gogán-Várallyai Pap.

Molnár Imreh, Adsector és Királyfalvi Pap.

Kiss Sámuel, Adsector és Maros.Bogáthi Pap (24. lap).

(25. lap): Kiss Pál. B[etlen] Sz[ent] Miklósi Pap.

Trauzner Dániel, Kóród Sz[ent] Mártoni Pap.
 Bartalus András, Medvési Pap.
 Szilágyi Mihály Ugrai Pap.
 Karda József, Herepei Pap.
 Mátyás Sámuel, Buzás Besenyei Pap.
 Csomor Mózes Szókefalvi Pap.
 Szentkirályi János Ditső Sz[ent] Mártoni Lévita.
 Bedő Mihály, Herepei O[skola] Mester, (25. lap)
II. Rend. (26. lap) Bod Sámuel, Adessor, Bonyhai Pap.
 Bóda Hector, Széplaki Pap.
 Dobolyi Gábor, Sz[ent] Benedeki Pap.
 Vas Ferentz, Dellői Pap.
 Cserei József Királyfalvi Mester.
 Molnár László, Sülyei O[skola] M[ester].
 Surányi Sámuel, Héderfái Mester.
 Szabó János, Nagykendi Mester.
 Szentkirályi János, D[icső] Sz[ent] Mártoni Lévita.
 Pais László, Gálfalvi O[skola] M[ester].
 Teleki István, Kutyalvi O[skola] M[ester].
 Sárközi Sámuel, Bernádi Lévita (26. lap).
 27. lap: *III. Rend* Tályai Sámuel, Director és Szász Almási Pap.
 Getz János, Tsapodi Pap.
 Szentkirályi János, D[icső] Szent-Mártoni Lévita
 Kontz József Mikefalvi O[skola] Mester". (27. lap)
 A 28–30-ik lapok üresek.

Eddig nyomdában írva van a szöveg. A 31. lapon kézzel írva: *Határozat*: „A Nagy Kendi Pünköszt Havának 27-ik napján 1807-ben határozta a Vidékbeli Gyűlés, hogy a következő zűrzavaroknak el távoztatások végett minden ember úgy igyekezzék a pontosan való bé fizetéssel esztendőnként, hogy ha a rendes időben be nem fizetvén, azon esztendő le folyása alatt meg tanálna halni, tehát özvegyére és Árvaira nézve a XIV. Pont tartása szerint tselekedni fog a Tiszt[eletes] vidék.”

Belle József, a szászcsávási O[skola] Mester a betlenszentmiklósi gyűlés alkalmával, 1808 István Havának 22. napján, az Árva-Özveggy Kassába a felvételét kérte és visszamenőleg az 5 év díját a kamatokkal együtt kifizette, az I. Rend díja szerint 6 Magyar Forintot és 90 Pénzeket.... Megjegyezni kívánom, hogy a tagsági könyv, melynek alapján ezt az ismertetést összeállítottam, a Belle József szászcsávási tanítóé volt (31. lap).

A 31–32. lapon Fogarasi jegyző igazolja aláírásával, hogy Belle József befizette 1808–1812 esztendőkre a kötelező díjat, 1 Német Forintot, 1810-ben még késedelmi kamatot 7 pénzt, a betlenszentmiklósi, a kiskendi, a pócsfalvi és a désfalvi gyűlések alkalmával. Az 1813 és -14. évi széplaki és désfalvi gyűlésen való befizetést Kiss Sámuel igazolja. Az 1815 és 1816-i sövényfalvi és désfalvi gyűlésekkori befizetést Boda [Hector] igazolja aláírásával. 1817–1818-ban a haranglábi és csapói gyűlés alkalmával a befizetést Molnár [Imre vagy László] igazolja. Az 1819. évi bodoni gyűlés alkalmával a tagsági díj befizetését Varga

Sigmond igazolja [jegyző]. 1820–1821-i befizetést, Magyarbogáton és Kiskenden Málnási [?] ügyelő igazolta. Az 1822. évi június 2. gálfalvi gyűlés alkalmával való tagsági díj befizetését Warga Sigmond jegyző igazolja.

Az Árva-Özveggy Kassá részletes ismertetése után összefoglalóra nincsen szükség. Igyekeztem visszaadni a közel 200 éves (193 éves) szöveget. Megjegyezni kívánom a következőket:

A Kassába 37 tag 39 részvénnel állt be. Az I. Rendben 120-at fizető 21 lelkész, 1 tanító és 1 lévita volt, összesen 23 tag vagy részvényes, az évi összdíj valószínűség szerint 27,60 Forint volt. A II. Rendben a 80-at fizetők közt 4 lelkészt és 7 tanítót, s 1 lévitát találunk, összesen 12 taggal, kik 9,60 Forintot fizettek. A III. Rendben, a 40-et fizetők közt 2 lelkészt, 1 tanítót, és 1 lévitát, összesen 4 tagot tartottunk nyilván, 1,60 Forint évi fizetéssel. Az 1808. évi állapot szerint az évi bérfizetés a kamatokkal együtt 40 Forint körül lehetett (38,80). Ha 5 évig nem volt fizetés, feltételezésünk szerint, a tőke 220 Forintra mehetett fel, aminek a kamat kiosztása az országosan is érvényben lévő önkéntes adományozások segélyezése révén volt „valami” segély-pótlás (lásd gr. Teleki).

A városiasodó Dicsőszentmárton lévitájának mind a három Rendbe való beiratkozása, ki a szőkefalvi anyaegyházközséghez tartozott a 19. sz. végéig, rendkívüli jelenség. A tehetséges egyházközségek tanítói, hogy kimaradtak, annak az is lehet a magyarázata, hogy az akkori tanítók különböző világi állásokat is betöltöttek (pl. községi jegyzőség), mert tudomásunk szerint voltak oskolamesterek Teremiben, Sövényfalván, Küküllőváron, Radnóton, Marosbogáton, Betlenszentmiklóson, Ugrán, Besenyőben, Bonyhán, Csapón és más helyeken is.

A mikesfalvi jómódú lelkész nem volt tagja a Kassának.

Az azóta megszűnt, vagy megszűnőben lévő egyházközségekben tagok voltak: Sülyében a lelkész és a tanító, Medvésen a pap, Herepén, hol ma már senki sincs református, a lelkész és a tanító, Szentbenedeken a lelkész, Dellón a pap, Szászalmáson a lelkész, Bernádon a még működő lévita. A kimaradtakkal külön nem foglalkozunk.

Nyitottsága mellett az erkölcsi kötöttség jellemzi. A rendkívüli eseteket a Tractus közönsége elé idézi, és a döntéshozatalt rá bízta.

A 20 évig fizető tagokat a további fizetés alól felmenti, jogukat meghagyva akkor, mikor egyes belső emberek 70–80 éves korukig is szolgáltak.

A Kassa végleges megszűnésének okát és idejét nem ismerjük. Belle Józsefnek 14 évi befizetése és 5 évi visszamenőleges tagsági díj befizetése van igazolva. Lehet, hogy a 20 év kitelvén, mentesült a további befizetéstől. Feltételezhetjük azt, hogy a Kölcsönös Küküllői Biztosító Egyesület, dicsőszentmártoni központtal, 1842-ben, az Árva-Özveggy Kassából nőtte ki magát. Későbbi években az unitárius egyházkörben is történt szervezkedés egy hasonló Kassára, de nem jött létre.

KELEMEN LAJOS ÖNÉLETRAJZA

Egyházunk életében az idei esztendő gazdag volt évfordulókkal. Enyedi György, Brassai Sámuel és Jakab Elek, valamint Balázs Ferenc halálának 400., 100. illetve 60. évfordulóját követően a megemlékezések sorát Kelemen Lajos születésének 120. évfordulója zárta.

Fent említett nagyjaink közös vonása az volt, hogy ők nem csak unitárius egyházunk, hanem erdélyi magyarságunk történetében is elévülhetetlen érdemeket szereztek.

Ez alkalommal irányítsuk figyelmünket Kelemen Lajosra, akinek eddig kéziratban fennmaradt rövid önéletrajzát tesszük közzé.

Kelemen Lajos ezt az önéletrajzát 1942. július 15-én írta, két héttel azután, hogy múzeumi és levéltári főigazgatói állásából nyugdíjazták.

Itt meg kell jegyezni, hogy nyugdíjazásának híre a legnagyobb aggodalommal töltötte el az Erdélyi Múzeum-Egyesületet, éppen ezért Ugron István díszelnök, igazgató-tag javaslatára táviratilag és emlékiratban kérték dr. Hóman Bálint akkori vallás- és közoktatási minisztertől, hogy Kelemen Lajos főigazgató továbbra is állásában maradjon. A miniszter válaszában értesítette az elnökséget, hogy Kelemen Lajos nyugdíjazásától nem tekinthet le, de nyugállományba helyezése után is őt bízta meg a főigazgatói teendők ellátásával. 1944. tavaszán azonban végleg nyugdíjazták. (Vö. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület évkönyve az 1942. évre. Szerk. Szabó T. Attila. Kvár, 1943. 4-5)

A most közlendő önéletrajzot Szabó T. Attila valószínűleg ismerte, hiszen a Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok 1977-ben megjelent első kötetéhez írt bevezető tanulmányának jegyzetében említést tesz arról, hogy az életrajz és az életmű felvázolásához „két megbízható forrás állott rendelkezésre: a) Kelemen Lajos 1942-ből való, sajnos rövid önéletrajza, és b) a csaknem négy évtizedes személyes kapcsolat rendjén a tőle hallott sok-sok életrajzi adalék”.

Tehát Szabó T. Attila felhasználta ugyan az önéletrajzot, de önálló közleményként nem jelentette meg.

Kelemen Lajos, akit a romániai magyar történetírás nesztorának is nevezhetünk, nyugdíjazása után – valószínűleg felkérésre – számadásképpen írhatta önéletrajzát. Ezt tükrözi az írás tömörsége is.

Hosszú és küzdelmes élet adatott meg neki, s ennek 65 évéről kapunk hiteles betekintést. Ez az európai intelligenciájú szerény ember nemzedékek egész sorát oktatta a haladó történelmi hagyományok becsülésére, történelmünk tárgyi emlékeinek óvására, megőrzésére, felújítására, valamint a különböző népek, nemzetek és nemzetiségek értékeinek tisztelésére.

Az olvasó figyelmébe ajánljuk tehát a levéltárunkban nemrég megtalált önéletrajzot.